

Vägen

"Vägen" är en mörkt tecknad och brutalt realistisk film om en far och hans son och deras kamp för överlevnad efter apokalypsen. Vad händer med oss människor när alla grundläggande förutsättningar för liv berövas oss? Vill vi fortsätta att leva, i så fall varför? När medmänniskligheten lyser med sin frånvaro, vem vågar man lita på? I tillvarons mest kompakta mörker visar det sig dock finnas små strimmor av ljus.

Filmen dystopiska scenario inbjuder både till metaforiska civilisationskritiska tolkningar och kan användas som utgångspunkt för existentiella diskussioner i gränslandet mellan filosofi och religion.

Rekommenderad från gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Världen som vi känner den har drabbats av en katastrof av bibliska dimensioner. Några år, kanske ett decennium - det var länge sedan man hade en kalender - har passerat sedan allting stod i brand. Men fortfarande skälver jorden, bränder flammor upp och förkolnar de sista döda träden som sticker upp ur ett askgrått inferno. Djur och grödor har dött, solen förmörkats och fåglarna har sedan länge slutat sjunga.

I detta Hades irrar några få människospillror omkring och slåss desperat för sin överlevnad genom att roffa åt

sig rester av mat, kläder och bränsle. Bland dem en man och hans son som i slitna paltor, och med allt de äger i en gammal kundvagn, stretar mot kusten och södern där de tror sig kunna finna något bättre. Kanske värme, trygghet och ett blått hav.

Sover gör de under bar himmel eller i något övergivet bilvrak, och när hungern blir för svår delar de ett par grillade insekter eller i bästa fall en upphittad konserv. Mannen gör allt för att skydda sin älskade son och bär med sig en revolver med två dyrbara kulor kvar, ifall de blir tvungna att ta sina egna liv. En utväg de ständigt har i tankarna.

Pojken, som föddes just efter katastrofen, känner ingen annan tillvaro men litar på sin far när han säger att de två tillhör de 'goda människorna' till skillnad från 'de onda' som dödar och äter upp sina medmänniskor.

Vandringen blir en paranoid skräckfärd där de möter beväpnade rednecksgäng med smak för småbarnshull. Övergivna sydstatspalats som förvandlats till skräckkabinett med källarlagrat människokött på menyn. Pappan offerar sin ena kula på en av de hotfulla männen, "I'll kill anyone who touches you because that's my job", och uppmanar sonen att förbereda sig för att använda den andra. Men han försöker ändå upprätthålla sin och sonens moral genom att läsa böcker och berätta om en tid då det fortfarande fanns hjältemod och godhet.

I tillbakablickar ges också förklaringar till varför pojken mor, mannens hustru, valde att lämna dem för en förmodad död i den mörka natten. Minnena är till viss del ljusa men också plågsamma att bära med sig. Mannen gör

sig av med det enda fotot han har av hustrun tillsammans med vigselringen.

När det ser som mest hopplöst ut snubblar de över ett övergivet skyddsrum där det finns el och vatten och efterlämnade förnödenheter. Under några dagar frossar de i mat, sover och sanerar sig själva innan de hör mystiska ljud och motvilligt lämnar den kortlivade tryggheten.

Lastade med så mycket de orkar släpa av konservfynnen fortsätter de den tunga vandringen genom landskapet där en blygrå himmel möter marken, och kyla och fukt obönhörligt maler ner pappans hälsa. I skogen, i varje övergivet hus och runt nästa hörn lurar ett hot.

De blir vittne till blodiga överfall av andra på flykt och mannen skadas av en bågpil som någon skjuter från ett fönster, innan de till slut når kusten och havet. Till deras besvikelse, en lika tröstlös grå oändlighet som det land de lämnat bakom sig. Pappans hälsa försämras men han bestämmer sig ändå för att simma ut och rekognosera ett skeppsvrak en bit ut.

Under tiden somnar pojken i deras läger på stranden och de rånas på allt vad de äger. De följer efter tjuven och när de hinner ikapp honom - en om möjligt än mer tänd och desperat stackare än de själva - tvingar de honom att under pistolhot ta av sig naken innan de jagar iväg honom. Pojken förfäras över pappans brutalitet och övertalar honom att i alla fall lämna några kläder i ifall mannen skulle komma tillbaka.

Pappan inser att han inte har lång tid kvar och försöker förbereda sonen på att han snart måste klara sig själv. Efter pappans död står sonen rustad med en kikare och en revolver som han snart kommer att rikta mot en främling som dyker upp på stranden.

Med pappans förmaningar ekande i bakhuvudet är han tveksam till mannens erbjudande om beskydd. När han inser att mannen har två barn och hustru och denne bedyrar att han inte är kannibal blir pojken lugnare. Bakom dem tittar plötsligt en hund fram. En sådan familj borde man väl kunna lita på?

Leva eller bara överleva?

Världen som den ser ut idag har upphört att existera. De basala förutsättningarna för liv har nästintill uttraderats i apokalypsen. Marken ger inga grödor, civilisationen ligger i spillror och bland resterna av det som en gång var infrastruktur vandrar några få människor omkring i jakt på skydd och föda. Sociala lagar, både instiftade och oskrivna, gäller inte längre och varje människa ansvarar för sin egen existens. Sådana är livsvillkoren för filmens överlevare.

Mannen och pojkens mor intar två vitt skilda ståndpunkter inför möjligheterna att fortsätta sina liv. Kvinnan föder barnet (sonen) men har ingen vilja att fortsätta leva. För henne ter sig självmord som den enda utvägen liksom hon anser att det mest barmhärtiga för sonen vore döden. För henne är ett liv i ständig rädsla för att bli jagad, våldtagen eller mördad av människor som inte tvekar att äta andra, värre än döden. "Jag vill inte bara överleva" är hennes grundläggande argument för att välja en säker död, förlorad i den svarta natten.

Mannen å sin sida är av en annan åsikt. För honom är livet värt att slåss för till sista andetaget. Framför allt blir

sonen hans drivkraft att leva vidare även om han knappast kan ingjuta någon framtidstro i det barn som aldrig upplevt världen som den en gång var. Istället måste han krastt förbereda honom på att både vara på sin vakt mot andra och ta sitt eget liv om det blir nödvändigt.

En gammal halvblind man som de kamperar med för en natt får frågan om han någon gång hellre velat dö än vandra runt i denna dödsskuggans dal. "Det är en lyx man inte kan unna sig", svarar denne.

• "Vägen" ger upphov till många grundläggande frågor kring meningen med livet och de fundamentala drivkrafter som formar vår existens. Leva eller bara överleva. Kvinnan menar att ett liv i ständig rädsla inte är ett värdigt liv. Fadern däremot kämpar oförtrutet för att vakna upp till ännu en illusionslös dag. Hur ser deras respektive resonemang ut? Hur påverkar sonens födelse deras syn på livet? Hur tolkar de på olika sätt, "barnets bästa"?

• I en scen gör fadern sitt bästa för att inte bryta ihop inför sonen. Men hela hans kropp skriker ut förtvivlan och vanmakt. Hur överlever han själsligen och mentalt? Vilka små ljusglimtar i varje dags kamp klamrar han sig fast vid? Vilken roll fyller de i varandras liv?

• Vilka frågor ställer ni er själva efter att ha sett filmen? Vad gör livet värt att leva? Är överlevnad en grundläggande drivkraft? Vill man fortsätta leva utan värme, lycka eller hopp då bara själva kampen för att överleva finns kvar? Människor som ställs inför svåra kriser, som krig, naturkatastrofer eller olyckor agerar olika. Kanske man inte själv är medveten om hur man själv skulle fungera när man ställs inför ultimatum. Hur tror ni att ni själva skulle handla, med uppgivenhet, med kämpaglöd eller rationellt? Hur väl känner man sina egna gränser och förhållningar? Hur värderar vi olika förhållningssätt?

Vad är en människa?

I förlängningen av dessa existentiella frågor ställer filmen den grundläggande frågan om vad som gör oss till människor. När det bara handlar om att överleva suddas den tunna linjen mellan humanism och barbari lättare ut än vi önskar tro.

Den materiella degenereringen är det först uppenbara. Hemmen byggs om till fort där överlevare skapar barrikader av inredningen, travar konserver där det finns plats och bränner upp pianot om det behövs bränsle. När människorna, liksom pappan och pojken, har lämnat sin enda trygghet och drivs ut på vägarna är egendomen lika med det man orkar bära.

När det första man gör när man vaknar är att känna om hjärtat slår kommer finesser i andra hand. Skägget växer, kläderna slits till lump och för fötterna, som är ens viktigaste fortskaffningsmedel, är skor en lyx. Vad som helst som kan snöras på får duga.

I spåren av det materiella förfallet följer det sociala och moraliska. Människorna har sedan länge upphört att se varandra som medmänniskor och delar endast samma jaktmarker där någon av dem kan bli den andres byte. Misstänksamheten är total och pappan uppmanar sonen att möta omvärlden med skepsis. Pojken som inte upplevt

något annat visar trots detta upp en empatisk och omtänksam sida och ser att pappan helt förlorat förmågan att visa tillit.

Desillusionerad försöker pappan ändå upprätthålla en viss moral och dela med sig av minnen och kunskap från tiden före. Deras minnen skiljer sig åt då pojken endast kan relatera till efter katastrofen medan faderns bilder från tiden med modern står i stark kontrast till nuet.

Även om barbariet härskar och ingen längre bryr sig om sociala spelregler finns stunder när den mänskliga värdigheten upprättas. Att få sitta vid ett bord och äta med bestick, att ta ett varmt bad eller klippa sitt hår. Sådana enkla procedurer kan ge ny energi och kampvilja. Pappan betonar också drömmens betydelse för viljan att kämpa vidare.

"I told the boy when you dream about bad things happening, it means you're still fighting and you're still alive. It's when you start to dream about good things that you should start to worry."

När allt berövas människan måste hon försöka minnas vad som gör henne just mänsklig. Pappan i "Vägen" lär inte bara sonen att överleva. Han försöker också nära pojkens drömmar och minnen, han låter honom bära mammas gamla mössa, och visar hur man som människa upprätthåller sin självaktning och moral.

- Med tanke på att pojken formats under de omständigheter som rått i undantagstillstånd. Vilka egenskaper har han utvecklat? Kan man bli en hel människa när man lär sig allt av, och genom, en enda person? Får han någonsin vara bara ett barn? Kan man förstå att en far ger sin son lektioner i självmord. Är det alltid föräldrarnas uppgift att ingjuta hopp hos sina barn eller är han i själva verket obarmhärtigt som tvingar sin son kvar i livet?

En av de som allra skarpast formulerat denna dualistiska kamp för överlevnad är Primo Levi som i sin bok "Är detta en människa?" skildrar sina ohyggliga upplevelser av tiden i nazisternas koncentrationsläger. För honom var själva berättandet möjligheten att överleva, även om han själv sade att han egentligen dog i Auschwitz (hans död 1987 anses av många vara ett självmord). Vad tror ni att det är som driver fadern, respektive sonen att överleva i

"Vägen"? Vad enligt er 'skapar' en människa? Med utgångspunkt i filmen, under vilka förutsättningar slutar man att vara just det? Och vilka grundläggande stora eller små kvalitéer bör livet innehålla för att kännas värdigt?

Ond eller god?

"Det finns ingen gud och vi är hans profeter" är en av de krassa replikerna ur Cormac McCarthys bok "The Road", som ligger till grund för filmen.

Att Gud tagit sin hand från människan sedan länge bekräftar den blinde gamlingen: "If there is a God up there, he would have turned his back on us by now. And whoever made humanity will find no humanity."

I stället skapar de något annat att tro på. Fadern ser i sin son meningen att fortsätta kämpa: "All I know is the child is my warrant, and if he is not the word of God, then God never spoke."

När religionen i traditionell mening spelat ut sin roll upprättar mannen sin egen enkla tro där den viktigaste grundbulten är uppdelandet av världen i gott och ont. Han förklarar för sin son att det inte finns så många goda människor därute och man måste vara på sin vakt. De å sin sida är 'the good guys' eftersom de bär elden inom sig. Till skillnad från bestarna skulle de inte sjunka så lågt som att äta sina medmänniskor. Hur hungriga de än må vara.

Sonen präglas starkt av faderns tydliga gränsdragande mellan dem själva och de andra och han lever upp till den övertygelsen. Men han ser både sin far svikta och överträda gränserna för vad som kan kallas godhet. Faderns grundmurade misstänksamhet gör honom missunnas och han dömer ut alla som potentiella fiender. Han misstror den gamle mannen och hämnas tjuven som stjälar deras saker utan någon barmhärtighet.

I en värld utan ledning, struktur och samhörighet sätts människans förmågor på prov och filmens tes är att både det bästa och sämsta inom henne kommer fram. I "Vägen" härskar krasshet och cynism i allmänhet medan filmens huvudpersoner försöker bibehålla ett romantiskt och hjältemodigt ideal om kampen mellan ont och gott.

"Kommer vi alltid vara de goda", undrar sonen. Fadern svarar, otvivelaktigt! Ändå kommer flera av faderns handlingar att bevisa motsatsen. Sonen åser med förtvivlan

hur pappan förlorar sitt patos och anklagar honom för att sakna urskilningsförmåga.

- Att fadern själv sviktar visar hur komplicerad denna svartvita syn blir. Är inte just detta beviset för att godhet och ondska finns inom alla människor i olika grad och lockas fram utifrån olika förutsättningar? Vad är godhet respektive ondska? Går det överhuvudtaget att dra en knivskarp gräns däremellan? Hur rättfärdigar pappan sina 'onda' handlingar? Är sonen i sin okunskap god? Det vill säga, vad gör livserfarenheten med begrepp som godhet och ondska? Insikten blir till slut att man måste våga lita på andra. Vilka signaler får pojken att våga göra det?
- Filmens polarisering mellan gott och ont grundar sig på en kristen, biblisk tradition. Där ondska respektive godhet redan är en given materia och där vi har förmågan att välja mellan det ena och det andra. Hur tar sig detta uttryck i filmen? Kampen mellan gott och ont är också ett fundament i populärkulturellt filmberättande. Westernmyten, skräckfilmen, krigsfilmen, äventyrsgenren och många fler. "Vägen" har sina tydliga protagonister respektive antagonister. Vilka vi förväntas identifiera oss med och hålla på råder ingen tvekan om. Hur skildras 'de onda'? Finns det några nyanseringar i beskrivandet, eller är det en svartvit bild som målas upp?

En postapokalyptisk mardröm

Vad som orsakat civilisationens undergång nämns aldrig i vare sig boken eller filmen. Möjligen en naturkatastrof med efterföljande jordbävningar och vulkanutbrott, klimatförändringar eller ett världsomfattande krig. Det enda vi ser är följderna i form av ett totalt utarmat landskap och en kollapsad civilisation.

Visuellt är det en drabbande syn. Själva sinnebilderna för apokalypsen. När solen inte längre lyser och fotosyntesen upphört att fungera är alla naturens färger uttraderade. Istället återstår en färgskala i grått och brunt med gråsvarta accenter i form av de få träd och lutande elstolpar som ännu står kvar. Öde motorvägar och raserade broar ser överdimensionerade ut i sin övergivenhet och de hus som inte pulvriserats till ruiner gapar ihåligt som spöklika monument över en svunnen tid. Vissa delar av filmen är

inspelade i de katastrofdrabbade områdena kring New Orleans, i amerikanska södern efter stormen Katrina 2005, och ger en extra dimension åt filmens undergångstema.

Fukt, kyla och mörker håller de namnlösa människorna i ett fast grepp. Temperaturen sjunker kontinuerligt. Inga vinterkläder i världen håller stånd mot vätan som äter sig in och aldrig låter kropparna bli varma.

Som kontrast till det gråa nuet ställs historien och minnas varma och färgintensiva bilder. Filmens allra första scener visar grönskande träd, gullregn i full blom, cerise blommor och en man som i den varma kvällssolen kramar om sin häst. En verandadörr med mörkt moskitnät stänger ute detta paradiska tillstånd och därifrån rör sig filmen mot ytterligare mörker. Den förtärande elden reflekteras i människornas ansikten. Som ett förbådande om det både fysiska och psykiska sammanbrottet.

Mot den gråbruna fonden får varje inslag av färg en särskild effekt. Det röda blodet är en skräckfylld påminnelse om människans kannibalistiska framfart. Ett behovligt avbräck är däremot en regnbåge vid ett vattenfall eller pojkens kriter som får en närmast förlösande kraft. Framför allt tillbakablickarna skapar en öppning till ett annat liv och ett löfte om värme.

Tanken på havet hägrar som en ny möjlighet (pånyttfödelse, rening, frihet) och fadern berättar att det brukade vara blått. När de äntligen når dit skiljer det sig inte det minsta från resten av det grå landskapet och deras förväntan, och även publikens, övergår i antiklimax med en efterföljande uppgivenhet.

Några strimmar av hopp silar igenom svärtan mot slutet när de hittar en skalbagge och samtidigt ser en fågel i skyn. Och efter att filmmusiken signerad Nick Cave och Warren Ellis följt dramat tätt med enkla mollackord på piano, klarinett och stråkar infinner sig till slut en trevande klang i dur.

- Hur arbetar filmen med stämningar genom att ställa de mörka tonernas grundläge i kontrast med de varmare färgfragmenten? När det förlösande blå havet aldrig upp- enbarar sig infrias inte heller någon ljusning för publiken. Hur påverkas man som publik av filmens färgskalor?

När de finner en öppnad coca-colaburk i en trasig automobil utgör den också en kontrastrik accent, möjligen också en raffinerad produktplacering. Inte desto mindre blir denna burk med sitt bubblande innehåll en smak av historien, en symbol för frihet och njutning. Man kanske också tolkar den som en metafor för amerikansk imperialism och konsumtionssamhällets sammanbrott. Deras kundvagn till trots, det är slutshoppat!

"Vägen" är onекligen en road movie i dess ursprungligaste bemärkelse. En lång vandring längs en väg kantad av utmaningar där filmens personer ställs inför moraliska och etiska dilemman och samtidigt genomgår någon slags psykologisk inre resa.

Förlagd till ett dystopiskt mardrömslandskap lånar "Vägen" från olika genrer. Tematiskt kan man se samhörighet med klassiker som som Chris Markers "La Jetée", Tarkovskijs "Stalker", Mad Max-filmerna, och den senare "I Am Legend".

Visuellt för den också tankarna till mindre spektakulära produktioner som "28 days later" eller teveserien "The survivors". Framtidsscenarioer som handlar om teknisk och mänsklig regression, till skillnad från många filmiska dystopier där människan förslavats under teknikkens framsteg. I vissa fall antar filmen skräckfilmsgrepp i sin skildring av kannibalistiska gäng som skrattande stänger in människor i källare och ägnar sig åt tortyr och slakt à la "Motorsågsmassakern" eller vilken zombie- eller splatterfilm som helst.

- Estetiken i scenografi, kostym och kläder skriker givetvis fattigdom, misär och smuts. Alla ser mer eller mindre ut som hemlösa. Gängen som skapar egna små arméer iklädda uniformer, hopknåpade av material de

hittat och stulit. Vapen och fordon hopsnickrade av allt upptänkligt skrot. En slags Mad Maxinspirerat 'efterapokalyptsentrash'. Hur skulle ni vilja beskriva filmens estetik? Skulle ni vilja placera "Vägen" i någon särskild genre, tematiskt och formmässigt? Eller går det att identifiera flera olika genregrepp? Vilka filmklichéer återfinns ni?

- Påkostade dystopiska filmproduktioner brukar för det mesta använda datateknikens möjligheter för att imponera med visuella bildexplosioner. "Vägen" är konsekvent, och relativt ovanlig, i sin asketiska framtoning. Detta har förvisso också krävt digital teknik. Inte desto mindre har man valt ett nedtonat tilltal och en övertygelse om att just denna berättelse inte kräver ett bländande utanpåverk. Hur tycker ni att "Vägen" skiljer sig från sedvanlig katastroffilm, och förhåller sig filmen i ett realistiskt perspektiv?

- Som en svanesång över kapitalismens sammanbrott och egoismens fullständiga seger, en naturens hämnd eller ett världsomfattande krig om jordens resurser. Tolkningarna kan vara många. Blir "Vägen" en varning, eller bara ett lakoniskt konstaterande att det redan förmodligen är kört? Bjuder den på någon konstruktiv idé om hur vi borde bygga våra samhällen? Den lilla kärnfamiljen i filmens slut framstår trots allt som ett hopp för mänsklighetens överlevnad. Eller?

Produktionsuppgifter

USA 2009

Originaltitel: The Road

Producent: Paula Mae Schwartz, Steve Schwartz & Nick Wechsler

Manus: Joe Penhall efter Cormac McCarthys roman

Regi: John Hillcoat

Foto: Javier Aguirresarobe

Originalmusik: Nick Cave & Warren Ellis

Produktionsdesign: Chris Kennedy

Kostym: Margot Wilson

Klippning: Jon Gregory

I rollerna

Man - Viggo Mortensen

Son - Kodi Smit-McPhee

Gammal blind man - Robert Duvall

Veteran - Guy Pearce

Tjuv - Michael Kenneth Williams

Mor - Charlize Theron

Tekniska uppgifter

Längd: 111 minuter

Format: Scope (2,35:1)

Ljud: Dolby digital

Censur: från 15 år

Svensk premiär: 22 januari 2010

Distribution

Scanbox Entertainment, Förmansvägen 2, 4tr, 117 43 Stockholm Tel +46 (0)8 545 787 82 www.scanbox.com

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.

Redaktion: Andreas Hoffsten Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, november 2011